

**SO‘FI OLLOYORNING “SABOT UL-OJIZIN” ASARI: MA’NAVIY-
MA’RIFIY AHAMIYATI VA ADABIY XUSUSIYATLARI***Turg‘unova Sevinchbonu Farhod qizi**Farg‘ona davlat universiteti**3-bosqich talabasi***Anotatsiya**

Ushbu maqolada So‘fi Olloyorning “Sabot ul-ojizin” asari, uning yaratilish tarixi, mazmuni, tasavvufiy va axloqiy g‘oyalari hamda adabiy xususiyatlari yoritilgan. Asarda nafs tarbiyasi, axloq-odob, ilmning fazilati, tasavvuf tamoyillari va oxiratga tayyorgarlik kabi asosiy mavzular tahlil qilindi. “Sabot ul-ojizin”ning ma’naviy-ma’rifiy ahamiyati, o‘zbek mumtoz adabiyoti va xalq dunyoqarashidagi o‘rni ham ko‘rsatib berildi.

Kalit so‘zlar: So‘fi Olloyor, Sabot ul-ojizin, tasavvuf, axloqiy tarbiya, nafs, naqshbandiya, didaktik poeziya, ma’naviyat, diniy adabiyot, o‘zbek mumtoz adabiyoti.

Kirish

O‘zbek mumtoz adabiyoti tarixida diniy-axloqiy yo‘nalishda yaratilgan asarlar alohida mavqega ega. Bu asarlar xalqning ma’naviy poklanishiga, axloqiy yetukligi va dunyoqarashining shakllanishiga katta ta’sir ko‘rsatgan. Ana shunday bebaho meros egalari orasida So‘fi Olloyor ham bor. Uning eng mashhur asari — “Sabot ul-ojizin” (“Ojizlar saboti”, “Ojizlar uchun yo‘l-yo‘riq”) asari asrlar davomida o‘z qadrini yo‘qotmay, xalq orasida eng ko‘p qo‘llanilgan ma’rifiy kitob sifatida yashab kelmoqda. “Sabot ul-ojizin” — o‘zbek axloqiy-didaktik adabiyotining durdonasi bo‘lib, u tasavvuf falsafasi, islomiy ta’limot va axloqiy pand-u nasihatlarini sodda, o‘qilishi qulay shaklda jamlagan. Asar faqat diniy matn emas, balki xalq ma’naviyatining shakllanishida muhim rol o‘ynagan adabiy yodgorlikdir.

Asarning yozilish tarixi va maqsadi

“Sabot ul-ojizin” XVII asrning oxirlarida yozilgan bo‘lib, muallif uni xalqning ma’naviy hayotiga hissa qo‘shish niyatida yaratgan. Asar:

- axloqiy pand-nasihatlar,
- tasavvufiy g‘oyalar,
- Qur‘on va hadis talqinlari,
- insonning ruhiy poklanishi,
- nafsni tarbiyalash,

mavzularini keng qamrab oladi.

Muallifning asosiy maqsadi — insonni komillikka chorlaydigan yo‘lni ko‘rsatish, unga dunyo ishlari va oxirat masalalari haqida to‘g‘ri tushuncha berishdir.

“Sabot ul-ojizin” asarining tuzilishi va mazmuni

Asar nazmda yozilgan bo‘lib, 10 mingga yaqin baytni o‘z ichiga oladi. U o‘zbek mumtoz adabiyotining eng yirik nasihatnomalaridan biridir. Asarda quyidagi mavzular keng yoritilgan:

1. Nafs va uning tarbiyasi

So‘fi Olloyor nafsni insonning eng katta dushmani sifatida talqin qiladi.

Nafsning:

- g‘azab,
- hasad,
- kibr,
- tamagirlik,
- g‘aflat

kabi illatlari misollar bilan tushuntiriladi. Muallif nafsni tarbiyalash yo‘llarini zikr, ibodat, sabr va toat orqali ko‘rsatadi.

2. Axloq-odob masalalari

Asarda eng ko‘p uchraydigan mavzulardan biri — axloqiy tarbiya. Muallif odobning quyidagi turlariga to‘xtaladi:

- ota-onaga hurmat,
- halollik,
- poklik,
- hayo,
- sabr-toqat,
- saxovat,
- rostgo‘ylik.

Bu masalalar Qur‘on oyatlari, hadislar, hikoyatlar bilan mustahkamlanadi.

3. Ilmning fazilati

So‘fi Olloyor ilmni komillikning birinchi bosqichi deb biladi. U:

“Ilm bilan Allohga yo‘l topilar”

g‘oyasini ilgari suradi. Asarda ilmning:

- ilmli bo‘lish odobi,
- ustozga hurmat,
- ilmni amal bilan birga olib borish,

kabi jihatlar yoritilgan.

4. Tasavvuf g‘oyalari

Asarda naqshbandiya tariqatining asosiy tamoyillari ko‘rinadi:

- zikri xufiya (yashirin zikr),
- dilni poklash,
- xayolni jilovlash,
- riyozat,

- murshidga itoat.

So‘fi Olloyor tasavvufni xalqdan uzoq falsafiy tizim emas, balki hayotiy yo‘l sifatida talqin qiladi.

5. Oxiratga tayyorgarlik

Asarda:

- qiyomat,
- jannat va do‘zax,
- hisob-kitob kuni,
- a‘mol daftari

kabi mavzular ham keng yoritilgan. Muallif kishilarni solih amallar, halol rizq va ibodat bilan oxirat uchun tayyor bo‘lishga chorlaydi.

Asarning til va uslub xususiyatlari

“Sabot ul-ojizin”ning asosiy xususiyatlaridan biri — xalqchil uslubdir. So‘fi Olloyor badiiy jihatdan sodda, o‘qilishi qulay va ravon tildan foydalanadi. Asarda:

- maqol va matallar,
- o‘xshatishlar,
- hikoyatlar,
- badiiy tasvirlar

keng qo‘llangan.

Til jihatidan esa asar chig‘atoy tilida yozilgan bo‘lib, keyinchalik ko‘plab xalqlarning ma‘naviy hayotida o‘qituvchilar, imomlar, ziyolilar tomonidan qo‘llanma sifatida foydalanilgan.

Asarning ahamiyati

1. Ma‘naviy tarbiya qo‘llanmasi

Asar o‘qimishli bo‘lgani uchun yuzlab madrasalarda darslik sifatida qo‘llangan.

Xalq orasida asar:

- nasihatnoma,
 - axloqiy qo‘llanma,
 - diniy-ma‘rifiy kitob
- sifatida tanilgan.

2. Adabiy ahamiyat

“Sabot ul-ojizin” o‘zbek didaktik poeziyasining eng mukammal namunasi bo‘lib, Alisher Navoiydan keyingi nasihatnoma an‘analarini davom ettiradi.

3. Tasavvuf tarixidagi o‘rni

So‘fi Olloyor nafaqat shoir, balki naqshbandiya tariqatining yirik mutasavvifi sifatida asarda ruhiy poklanish g‘oyalarini samarali bayon etgan.

4. Xalq orasida keng tarqalganligi

Asar ko‘plab qo‘lyozma va toshbosma nusxalarda tarqalib, hovlilarda, masjidlarda, majlislarda o‘qib kelinadigan eng mashhur diniy-pedagogik kitoblardan bo‘lgan.

Xulosa

“Sabot ul-ojizin” — nafaqat axloqiy pandu nasihatlar, balki xalqning dunyoqarashi, imoni, odobi va ma’naviy kamoloti shakllanishida beqiyos o‘rin tutgan durdona asardir. So‘fi Olloyor o‘z davrining murakkab ma’naviy masalalarini sodda tilda, yuksak didaktik mahorat bilan yoritgan. Asar bugungi kunda ham tarbiyaviy qimmat, ma’naviy chuqurligi bilan muhim ahamiyat kasb etadi va o‘zbek adabiyotining nodir yodgorliklaridan biri bo‘lib yashab kelmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. So‘fi Olloyor. Sabot ul-ojizin. — Toshkent: G‘afur G‘ulom nomidagi nashriyot, turli yillar nashrlari.
2. Rajabov, A. O‘zbek tasavvuf adabiyoti tarixi. — Toshkent: Fan, 1999.
3. Komilov, N. Tasavvuf. — Toshkent: O‘zbekiston, 2010.
4. Muhammedjonov, A. O‘zbek mumtoz adabiyoti sharhlari. — Toshkent: Fan va texnologiya, 2013.
5. Yoqubov, R. O‘zbek adabiyoti tarixi. — Toshkent: O‘zbekiston, 2008.
6. Alisher Navoiy. Nasihatnoma an‘analari. Ilmiy maqolalar to‘plami. — Toshkent, 2005.
7. Zohidov, I. XVII–XVIII asr o‘zbek adabiyoti. — Samarqand: SamDU nashriyoti, 2012.